

нії (модератори), які не несуть юридичної відповідальності за свої рішення. Оскільки головним способом комунікативної дії у мережах є висловлення, а воно засадниче обмежене цензурою, бачимо, що соціальні мережі вдало втілюють концепцію «наглядати і карати» М. Фуко. У гіперреальності соціальних мереж моральна відповідальність суттєво обмежена, позаяк фактичні норми поведінки у цій гіперреальності не зафіксовані публічно, а влада стає ще більш непрозорою (непідзвітною). Відтак, до соціальних мереж можна застосувати метафору «цифрового тоталітаризму» (Капуно 2011).

Література:

- 1) Фуко, М., 1998, Наглядати і карати: народження в'язниці, Київ: Основи.
- 2) Capurro, R., 2011, "Never Enter Your Real Data," *International Review of Information Ethics*, 16: 74–78.
- 3) Floridi, L., 2011, "The Informational Nature of Personal Identity," *Minds and Machines*, 21(4): 549–566.
- 4) Borgmann, A., 1992, *Crossing the Postmodern Divide*, Chicago: University of Chicago Press.

Афоризм: жанр між філософією та красним письменством

Володимир Верлока, к. ф. н. (Київ)

*Дурні вчать на власних помилках,
а люди неглупі, попри всі свої помилки,
не розумнішають.
Г. Гегель, Афоризми єнського періоду.*

Сьогодні вітчизняна філософія активно шукає актуальні форми висловлювання думок та нові шляхи до умів читачів, причому не лише колег-філософів, а й значно ширшого загалу інтелектуальної аудиторії. В цьому контексті класичні жанри набувають нової актуальності, дозволяючи поєднувати традиції з інноваціями, вічні істини з новими ідеями.

Жанр афоризму є чи не найбільш яскравим прикладом такого поєднання. Не буде великим перебільшенням сказати, що це філософський жанр, що віддавна має широку популярність серед нефілософів. У певному сенсі він перебуває на перетині класичної філософії, літератури та народної мудрості, адже часто провести межу між афоризмом та прислів'ям практично неможливо. На відміну від більш розлогих академічних текстів, афоризми закарбовуються безпосередньо в пам'яті та функціонують на рівні повсякденного спілкування.

Афоризми можуть мати досить різне походження. Ними, наприклад, можуть ставати цитати, що їх наводять у своїх творах більш пізні автори. Зокрема, саме в такий спосіб до нас дійшли фрагменти (аби не сказати «залишки», чи навіть «рештки») ранніх грецьких філософів, чії твори в повному обсязі не збереглися. Можна вбачати в цьому випадковість чи руку Провидіння, але ми могли би взагалі не знати, хто такі Анаксагор, Геракліт чи Парменід, якби деякі з їхніх висловлювань не припали до душі більш пізнім колегам. На цьому прикладі видно, що афоризм, хоча й має у більшості випадків автора (втім, атрибуція висловлювання до того чи іншого автора нерідко буває сумнівною), із певного моменту живе своїм власним життям, потрапляючи в такі контексти, про які автор міг навіть не здогадуватися.

З іншого боку історія письменства знає твори, що від початку замислені та написані автором у вигляді низки тез-висловлювань. Це вельми довга та багата традиція, що вкорінена ще в давньому світі, в творах Марка Аврелія та біблійних книгах Приповістей Соломона та Ісуса сина Сірахова і йде через класичні твори Паскаля, Ларошфуко, Вовенарга та Бальтазара Грасіана аж до наших часів – до творів Ежи Леца та Емілія Чорана. Втім, далеко не всі висловлювання таких знаних авторів, що їх донесла до нас ріка часу, справді перетворюються на афоризми. Справа в тім, що суспільна та культурна пам'ять здійснює ніби вторинний, вже цілком незалежний від автора, відбір матеріалу. Почасти це залежить від того, якою мірою авторові вдалося зачепити актуальні теми й так «запакувати» свою думку у коротке висловлювання, щоби воно стало ніби зручним контейнером чи інструментом у спілкуванні, яким можуть користуватися всі охочі. У якомусь сенсі афоризм можна порівняти з лінзою, що збирає до купи різні ідеї та контексти.

Дуже часто одним з факторів, яким афористичні висловлювання завдячують своєму успіхові, є іронія та гумор. Ширше можна сказати, що ми шукаємо в афоризмах нестандартний погляд на стандартні ситуації. Гумор і стає засобом такого дистанціювання, що дозволяє нам змінювати точку зору й таким чином позбуватися неефективних та застарілих інтелектуальних штамів. Саме сконцентрованість думки у дуже невеликому тексті дає такий ефект вибуху, а, підсилений іронією, він має ще сильніший вплив, що часом здатний похитнути будь-який догматизм. Тому в афоризмі може бути закладений як творчий, так і руйнівний потенціал, чим в різні часи користувалися такі автори як, наприклад, Ніцше. Афористично висловлена думка має всі ознаки незворотної дії – почувши її, ми вже не зможемо робити байдужий вигляд, удаючи, що взагалі нічого не чули.

Парадоксально, але, хоча, на нашу думку, навчитись створювати афоризми неможливо, все ж для молодих філософів (так само як і для політиків чи суспільних діячів) було би дуже корисно привчити себе висловлюватись у ситуації обмеженого часу, коли ти не маєш можливості давати розлогі пояснення. На диво, сучасні моделі спілкування, як-от пости та коментарі в соціальних мережах, можуть бути для цього хорошим майданчиком. Давно помічено, що довгі тексти в мережі мало хто читає. Аби новий, як правило, невідомий читач, продовжив читати твій текст, а не переключився на щось інше, його увагу необхідно захопити мало не миттєво, практично із першого речення. І класична, перевірена століттями техніка афоризму тут може дуже стати в нагоді.

Література:

- 1) Марк Аврелій. Роздумування / Нью-Йорк, 1986.
- 2) Бальтасар Грасіан. Кишеньковий оракул / К.: Вид. дім НаУКМА, 1994.
- 3) Лец Є. Незачесані думки / Єжи Лец. – К.: Дух і Літера, 2006.
- 4) Сьоран Е. Доінг духу / Еміль Сьоран. – К.: Грані, 2011.